

**Dowody i postępowanie
dowodowe w procesie karnym.
Komentarz praktyczny
z orzecznictwem. Wzory
pism procesowych**

Wydanie 2.

Rozdział 1. Wyjaśnienia oskarżonego

1. Oskarżony jako źródło dowodowe

1.1. Pojęcie oskarżonego

Oskarżonym jest **osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.) lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 71 § 2 KPK), przy czym o oskarżonym *sensu largo* mówi § 3 art. 71 KPK, zgodnie z którym jeżeli Kodeks używa określenia „oskarżony” w znaczeniu ogólnym, odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego. Przez określenie „odpowiednie przepisy” należy rozumieć nie tylko KPK, ale i inne ustawy, np. w art. 245 KK mowa jest o ochronie oskarżonego, lecz dotyczy on także podejrzanego. Przez pojęcie „oskarżenie” należy rozumieć akt oskarżenia, akt oskarżenia połączony z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego (art. 335 § 2 KPK), samoistny wniosek o wydanie wyroku skazującego (art. 335 § 1 KPK), wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 § 1 KPK), a także wniosek o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym (art. 517d § 1 KPK).**

Podejrzany nie uzyskuje statusu oskarżonego wskutek złożenia przez prokuratora do sądu wniosku o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 § 1 KPK). Wniosek taki wynika z brzmienia art. 354 pkt 2 KPK, który posługuje się określeniem „podejrzany”, choć stosuje się do niego przepisy o oskarżonym (art. 380 KPK). Oskarżony, będąc stroną w procesie karnym, występuje jako **źródło dowodowe** w dwojakiej roli:

Definicja
oskarżonego

Oskarżony jako
źródło dowodowe

- 1) **jako osobowe źródło dowodowe** – składa wyjaśnienia przed organem procesowym będące oświadczeniem wiedzy;
- 2) **osoby poddanej oględzinom** – dostarcza środków dowodowych w postaci cech własnego organizmu, śladów na ciele czy ubraniu, w tym po przeprowadzeniu badań.

Osoba podejrzana

Od oskarżonego (podejrzanego) należy odróżnić **osobę podejrzaną, którą jest ten, kogo organ procesowy podejrzewa o popełnienie przestępstwa, tj. przypuszcza, że je popełnił, ale nie przedstawiono mu jeszcze zarzutu popełnienia przestępstwa.** Podmiot ten nie jest stroną postępowania przygotowawczego, nie posiada uprawnień i gwarancji procesowych podejrzanego. Nie wolno wobec osoby podejrzanej stosować tych środków, które dozwolone są wobec podejrzanego, m.in. środków zapobiegawczych. **Osoba podejrzana nie składa wyjaśnień, może być przesłuchana w charakterze świadka lub składać oświadczenia,** np. przy zatrzymaniu. Przysługują jej tylko takie uprawnienia i może być poddana wyłącznie takim obowiązkom, które wynikają z przedsięwziętych względem niej konkretnych czynności procesowych i związanych z nimi obowiązkami (np. jeżeli zastosowano wobec niej kontrolę i utrwalanie rozmów, to służy jej na tę czynność zażalenie – art. 240 KPK; jeżeli dokonano zatrzymania, to również służy jej zażalenie – art. 246 § 1 KPK). **Nie korzysta ona z ochrony prawnej** przysługującej stronie, dlatego w celu zapewnienia jej gwarancji procesowych nie wolno nakładać na nią żadnych innych obowiązków niż te, które *expressis verbis* wynikają z ustawy, a ściślej uregulowań dotyczących konkretnej instytucji, jaka jest stosowana wobec osoby podejrzanej.

Przekształcenie
osoby
podejrzanej
w podejrzanego

Określenie chwili, od której osoba podejrzana staje się podejrzanym, ma rudymentarne znaczenie ze względów gwarancyjnych, gdyż **od tego momentu uzyskuje prawo korzystania z uprawnień, z jakich może korzystać podejrzany,** w tym m.in. prawa do odmowy składania wyjaśnień. Na podejrzanym ciąży także obowiązki, w tym istnieje konieczność znoszenia określonych dolegliwości, jak np. stosowanych środków zapobiegawczych i innych środków przymusu, np. art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b ustawy z 29.8.1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1896 ze zm.), daje podstawę ujawnienia tajemnicy bankowej wobec określonej osoby fizycznej będącej podejrzanym. Zgodnie z art. 71 § 1 KPK **za podejrzanego uważa**

Definicja
podejrzanego

się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której, bez wydania takiego postanowienia, postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. Podstawą prawną wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów jest art. 313 KPK. Momentem, od którego osoba podejrzana staje się podejrzanym, jest **ogłoszenie jej zarzutów, a wyjątkowo – wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, gdy ogłoszenie postanowienia lub przesłuchanie podejrzanego nie jest możliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju.**

W tych dwóch ściśle określonych w przepisie sytuacjach, zawinione zachowanie podejrzanego, który uniemożliwia ogłoszenie mu postanowienia i przystąpienie do przesłuchania go, nie wpływa na skuteczność postawienia mu zarzutu. Mimo braku promulgacji postanowienie o przedstawieniu zarzutów jest prawnie skuteczne, co oznacza ewentualną dopuszczalność stosowania wobec podejrzanego środków zapobiegawczych.

Dla „wydania” postanowienia o przedstawieniu zarzutów konieczne jest wystąpienie kumulatywnie trzech kolejnych czynności procesowych, warunkujących procesową skuteczność tej czynności, tj. sporządzenie postanowienia, niezwłoczne jego ogłoszenie, pouczenie podejrzanego o przysługujących mu prawach i ciążących obowiązkach oraz przesłuchanie go.

Osoba podejrzana stanie się podejrzanym także bez wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ale z **chwilą przystąpienia do przesłuchania jej w charakterze podejrzanego** (art. 308 § 2, art. 325g, 517c § 1 KPK). W toku dochodzenia nie jest wymagane sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, po uprzednim ich przedstawieniu podejrzanemu, chyba że podejrzany jest tymczasowo aresztowany (art. 325g § 1 KPK *in fine*). Wobec osoby pozbawionej wolności na innej podstawie niż tymczasowe aresztowanie (np. odbywającej karę pozbawienia wolności) nie istnieje obowiązek wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, co z punktu widzenia gwarancji procesowych, może budzić wątpliwości. Wydaje się, że w razie innego niż tymczasowe aresztowanie pozbawienia wolności i niebędące krótkotrwałym (np. zatrzymanie) powinien jednak istnieć obowiązek wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów.

Moment stania się podejrzanym

Przesłanka przedstawienia zarzutów

Przesłanką przedstawienia zarzutów jest **istnienie danych, które uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba**. Podstawa faktyczna przedstawienia zarzutów wymaga, aby podejrzenie było „dostatecznie” uzasadnione. Chodzi tu o wyższy stopień prawdopodobieństwa co do popełnienia przestępstwa w ramach wszczęcia postępowania *ad personam* i równie wysoki w zakresie znajomości osoby sprawcy w porównaniu z wszczęciem procesu w fazie *in rem*, tj. w sprawie.

Decyzja o przedstawieniu zarzutów

Decyzja o przedstawieniu zarzutów **powinna nastąpić w chwili zaistnienia okoliczności uzasadniających w dostateczny sposób popełnienie czynu zabronionego przez określoną osobę**. Nie jest dopuszczalne przesłuchanie tej osoby w charakterze świadka ze względu na gwarancję określoną w art. 175 § 1 KPK, ustanawiającą prawo podejrzanego do odmowy składania wyjaśnień. Jeżeli jednak do tego dojdzie, niezależnie od przyczyny, to protokoły jej poprzednich zeznań składanych w charakterze świadka nie mogą być odczytane, ani w inny sposób wykorzystane, w toczącym się procesie przeciwko tej osobie (art. 391 § 2 w zw. z art. 389 § 1 KPK).

1.2. Wyjaśnienia oskarżonego a inne formy jego oświadczeń

Prawo oskarżonego do składania wyjaśnień oraz ich odmowy

Jedną z gwarancji procesowych oskarżonego jest **prawo do składania wyjaśnień, ale też prawo do odmowy ich złożenia czy odmowy odpowiedzi na pytania** (art. 175 § 1 KPK).

O prawie tym **należy go pouczyć** (art. 300 § 1, art. 386 § 1 KPK), a **zaniechanie pouczenia stanowi względną przyczynę odwoławczą** (art. 438 pkt 2 KPK). Prawo do składania wyjaśnień obejmuje zarówno ustne wypowiedzi, jak i te składane w formie pisemnej, w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 176 KPK).

Brak pouczenia oskarżonego o prawie do odmowy składania wyjaśnień

Jeżeli oskarżony złoży wyjaśnienia, nie będąc pouczonym o prawie do odmowy ich składania, to wyjaśnienia zachowują walor środka dowodowego. **Brak pouczenia** stanowi niewątpliwie naruszenie przepisów postępowania, lecz nie eliminuje *a priori* tak uzyskanego dowodu. Ilekroć ustawodawca chciał wyeliminować wadliwie uzyskane środki dowodowe, wskazywał na to we właściwych przepisach,

np. w art. 171 § 7 KPK. Skoro zatem brak jest regulacji, według której złożone przez oskarżonego wyjaśnienia, gdy nie był on pouczone o prawie do odmowy ich złożenia, nie stanowią dowodu w sprawie, to przyjęć należy, że taki środek dowodowy istnieje, mimo naruszenia obowiązku pouczenia o tym prawie. Należy odnotować jednak stanowisko przeciwne, zgodnie z którym skoro art. 16 § 1 KPK przewiduje, że możliwe jest uchylenie się od negatywnych skutków czynności, to wyjaśnienia złożone z pominięciem wskazanych pouczeń nie będą mogły stanowić dowodu w sprawie.

Wypowiedzi oskarżonego podlegają też innym regułom:

- 1) obecny przy przeprowadzanych czynnościach dowodowych ma prawo składać wyjaśnienia w zakresie każdego dowodu (art. 175 § 2 KPK);
- 2) we wszystkich pozostałych kwestiach podlegających rozstrzygnięciu oskarżony ma prawo zabrania głosu jako ostatni (*favor defensionis*) (art. 367 § 2, art. 406 § 1, art. 453 § 3 KPK);
- 3) wypowiedzi złożone w warunkach wyłączających ich swobodę nie stanowią dowodu w sprawie (art. 171 § 7 KPK);
- 4) wyjaśnienia niezgodne z prawdą korzystają z przywileju bezkarności (*arg. z art. 233 KK*);
- 5) dowodu z wyjaśnień nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych (art. 174 KPK).

Uprawnienie oskarżonego zarówno do składania wyjaśnień, jak i odmowy ich złożenia **trwa przez cały tok postępowania przygotowawczego i sądowego**. Oskarżony na każdym etapie procesu może z tego prawa skorzystać, choćby uprzednio podjął odmienną decyzję. Nieudzielenie przez oskarżonego jakichkolwiek odpowiedzi na pytania zadawane mu w czasie przesłuchań może stanowić formę odmowy składania wyjaśnień, chyba że to zachowanie jest następstwem schorzeń, które u niego wystąpiły. **Milczenie oskarżonego należy pochytywać jako skorzystanie z prawa do odmowy składania wyjaśnień** i nie może ono uzasadniać skierowania go na badania psychiatryczne, ponieważ mogłoby to stanowić wyraz przymuszania do składania wyjaśnień i stanowiłoby swoistą szykanę ze strony organów procesowych. Jeżeli jednak w świetle całokształtu okoliczności sprawy wynika, że oskarżony może cierpieć na dolegliwości chorobowe

Reguły, którym podlegają wypowiedzi oskarżonego

Czas trwania uprawnień oskarżonego do składania wyjaśnień oraz ich odmowy

Brak odpowiedzi oskarżonego na zadawane mu pytania

we, które uniemożliwiają mu realizację jego praw, to obowiązkiem przewodniczącego składu orzekającego jest zarządzenie przerwy, odroczenie przez sąd rozprawy, a nawet zawieszenie postępowania celem weryfikacji stanu zdrowia.

Decydując się na odpowiadanie na pytania, oskarżony zachowuje prawo wyboru podmiotu, na pytania którego chce odpowiadać, co nie wyłącza możliwości samego formułowania pytań przez pozostałe uprawnione podmioty, licząc, że oskarżony zmieni swe stanowisko i jednak na owe pytania odpowie. Taka taktyka przesłuchania nie może jednak przybrać postaci obstrukcji procesowej i powinna być ewentualnie stosowana oględnie i w krótkim czasie (3–4 pytania).

Od wyjaśnień oskarżonego, które są oświadczeniami dowodowymi, należy odróżnić inne oświadczenia, które wyjaśnieniami nie są, choć mogą to być również oświadczenia wiedzy. Przykładem są **wypowiedzi oskarżonego w ramach głosów stron, które mogą zawierać oświadczenia wiedzy jako argumentacje procesowe, lecz nie odbywa się to w toku przesłuchania, choć treść wypowiedzi może spowodować wznowienie przewodu sądowego i odebranie od oskarżonego wyjaśnień jako środka dowodowego.** Od wyjaśnień należy również odróżnić wnioski składane przy okazji przesłuchania, stanowiące wolę dokonania określonych czynności, w tym dowodowych, postulaty czy skargi na postępowanie różnych podmiotów oraz instytucji. Nie są wyjaśnieniami **oświadczenia składane w piśmie procesowym**, np. w ramach odpowiedzi na akt oskarżenia czy w uzasadnieniu przy wnoszonych środkach zaskarżenia, gdyż wypowiedzi te nie są elementem przesłuchania.

W praktyce może pojawić się problem **nadużywania prawa do składania wyjaśnień poprzez bardzo obszerne ich składanie**, w sposób wyjątkowo skrupulatny, ustosunkowujący się do wszystkich okoliczności sprawy szczególnie wnikliwie. Dopóki oskarżony mówi o okolicznościach podlegających rozstrzygnięciu, dopóty nie powinno się mu przerywać oraz należy umożliwić mu zaprezentowanie swojego punktu widzenia (art. 367 § 1 KPK). **Ma on prawo swobodnego wypowiedzenia się, ale tylko w granicach określonych celem danej czynności** (art. 171 § 1 KPK). Podobnie kwestia ta kształtuje się w ramach zadawania pytań przez oskarżonego. Jeżeli oskarżony przekracza prawo do obrony, działa na zwłokę, dąży do uniemożli-

Wypowiedzi oskarżonego w ramach stron

Wnioski składane przy okazji przesłuchania

Oświadczenia składane w piśmie procesowym

Nadużywanie prawa do składania wyjaśnień

Nadużywanie prawa do zadawania pytań

wienia zakończenia sprawy w rozsądnym terminie, choćby poprzez wielokrotne zadawanie pytań świadkowi dotyczących tej samej kwestii czy poprzez zadawanie licznych, nieistotnych pytań, niekiedy modyfikowanych tylko pod względem stylistycznym, które są uchylane, musi spodziewać się stosownej reakcji w postaci **odebrania głosu, co nie może być traktowane jako pozbawianie go prawa do obrony.**

1.3. Wyjaśnienia pisemne

W postępowaniu przygotowawczym oskarżonemu należy, na jego żądanie lub jego obrońcy, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Przesłuchujący może z ważnych powodów odmówić zgody na złożenie wyjaśnień na piśmie (art. 176 § 1 i 2 KPK). Przepis ten nadaje pisemnym wyjaśnieniom **charakter uzupełniający w stosunku do wyjaśnień składanych ustnie**, gdyż wyjaśnienia pisemne stanowią załącznik do protokołu przesłuchania (art. 176 § 4 KPK).

Przepisy KPK **nie przewidują możliwości złożenia wyjaśnień na piśmie przez oskarżonego i nadesłania ich do sądu.** W ten sposób doszłoby do naruszenia zakazu dowodowego z art. 174 KPK. Odmienne wymogi przewiduje Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, w którym na wniosek strony przyjmuje się od niej oświadczenia na piśmie (art. 40 § 1 KPW), a ponadto zawiadomienie kierowane do obwinionego, którego obecności na rozprawie nie uznano za obowiązkową, powinno zawierać pouczenie, że może on, nie stawiając się do sądu, nadesłać swoje wyjaśnienia. Wyjaśnienia te podlegają odczytaniu na rozprawie, a rozprawa ma wówczas charakter zaoczny (art. 67 § 3 KPW). Jeżeli sąd uzna wyjaśnienia obwinionego za niewystarczające, może odroczyć rozprawę i wezwać go na kolejny termin. Niedopuszczalne jest żądanie nadesłania dodatkowych wyjaśnień w formie pisemnej.

Wyjaśnienia oskarżonego złożone na piśmie **mają walor środka dowodowego na równi z wyjaśnieniami złożonymi ustnie**, ale te pierwsze nie mogą być traktowane jako zastępujące dowód z ustnych wyjaśnień oskarżonego. **Podejrzany w postępowaniu przygotowawczym może skorzystać z prawa do odmowy złożenia wyjaśnień ustnie i jednocześnie zdecydować się na złożenie**

Charakter
wyjaśnień
składanych
na piśmie

oświadczenia wiedzy na piśmie. W protokole przesłuchania należy odnotować odmowę skorzystania z prawa do złożenia wyjaśnień ustnie i umożliwienie złożenia wyjaśnień w formie pisemnej.

Wniosek
podejrzanego
dotyczący
wyrażenia zgody
na złożenie
pisemnych
wyjaśnień

Wniosek podejrzanego lub jego obrońcy dotyczący wyrażenia zgody na złożenie pisemnych wyjaśnień **może zostać złożony na piśmie lub ustnie do protokołu.** Decyzja organu procesowego zapada w formie zarządzenia, z tym że odmowa wymaga uzasadnienia. **Zarządzenia są niezaskarżalne** (art. 459 § 1 w zw. z art. 466 § 1 KPK).

Odmowa
uwzględnienia
wniosku

Odmowa uwzględnienia wniosku **powinna zapadać absolutnie wyjątkowo i być ograniczona do zdarzeń obiektywnych**, np. w czasie przesłuchania prokuratorskiego przed wystąpieniem z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania można odmówić składania wyjaśnień w formie pisemnej z uwagi na konieczność niezwłocznego doprowadzenia oskarżonego do sądu, gdyż zachodzi obawa upływu 48-godzinowego terminu zatrzymania. Na przesłuchującym ciąży obowiązek podjęcia środków zapobiegających porozumiewaniu się podejrzanego z innymi osobami w czasie spisywania wyjaśnień, w tym z obrońcą. Ustawa nie zabrania posługiwania się środkami technicznymi w celu utrwalania wyjaśnień przy ich spisywaniu. Należy uznać za dopuszczalne posługiwanie się np. komputerem, lecz przy jednoczesnym uniemożliwieniu podejrzanemu wykorzystania uprzednio przygotowanej wersji wyjaśnień, np. w formie zapisu na pendrive czy notatek. Taką próbę należy odnotować w protokole przesłuchania. Po zakończeniu spisywania wyjaśnień podejrzany podpisuje je i umieszcza datę ich złożenia. Przesłuchujący może zadawać pytania zarówno co do złożonych wyjaśnień, w celu usunięcia pojawiających się wątpliwości, jak i innych okoliczności, o których podejrzany nie napisał. Odpowiedź może być udzielona w formie ustnej lub pisemnej, gdyż forma pisemna zastrzeżona jest do przesłuchania jako całości.

Spisywanie
wyjaśnień

Brak możliwości
składania
wyjaśnień
w formie
pisemnej
na rozprawie
przez oskarżonego

Od 1.7.2003 r. **ustawodawca wyeliminował możliwość złożenia wyjaśnień przez oskarżonego na rozprawie w formie pisemnej** poprzez skreślenie § 3 i zd. 2 w § 4 art. 176 KPK. Tym samym wyjątek wskazany w art. 176 KPK nie może zostać rozciągnięty na postępowanie jurysdykcyjne. Zakazu tego nie można jednak rozumieć w sposób absolutny. **Przesłuchanie głuche lub nieme następuje nadal w formie pisemnej**, chyba że nie wystarcza porozumiewanie się z nim za pomocą pisma, wtedy należy wezwać tłumacza

(art. 204 § 1 pkt 1 KPK). Przesłuchanie tych osób we wskazanej formie powoduje, że wyjaśnienia pisemne stają się pełnowartościowym dowodem, do którego nie stosuje się art. 174 KPK. Ponadto w trakcie składanych ustnie wyjaśnień **należy dopuścić niekiedy możliwość posługiwania się przez oskarżonego zapiskami** mającymi charakter uzupełniający jego wyjaśnienia. Tak będzie zwłaszcza w sprawach gospodarczych, wymagających wyliczeń, które w pamięci mogą okazać się niemożliwe czy w poważnym stopniu utrudnione. Uzasadnione jest przedstawienie przez oskarżonego szkiców czy planów, które lepiej oddadzą treść, jaką chce on przekazać.

Pisemne oświadczenia oskarżonego dotyczące istotnych okoliczności sprawy stanowią jedynie informację o dowodach (por. *F. Prusak*, Zakaz substytuowania dowodu z wyjaśnień oskarżonego w procesie karnym, NP 1973, Nr 10, s. 1443), co może skutkować wezwaniem oskarżonego na przesłuchanie.

1.4. Przegląd orzecznictwa

Wydanie a sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Dla przyjęcia, że nastąpiło przekształcenie postępowania z fazy *in rem* w fazę *in personam*, niezbędne jest łączne spełnienie 3 warunków: sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jego niezwłoczne ogłoszenie i przesłuchanie podejrzanego – oczywiście, o ile nie skorzysta on z prawa do odmowy składania wyjaśnień oraz gdy nie wystąpią sytuacje wskazane w art. 313 § 1 KPK *in fine*. Natomiast element niezwłoczności dokonania czynności promulgacyjnych jest spełniony, gdy od momentu sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów, następują one w możliwie krótkich odstępach czasu bez nieuzasadnionej zwłoki.

wyr. SN z 24.6.2013 r., V KK 453/12, Legalis

Ogłoszenie podejrzanemu postanowienia o przedstawieniu zarzutów

Pomiędzy terminami „wydanie” postanowienia z art. 71 § 1 KPK a „sporządzenie” postanowienia z art. 313 § 1 KPK, zachodzi istotna

różnica, jako że dla „wydania” niezbędne jest dopełnienie kolejnych czynności procesowych wskazanych w tym drugim przepisie, określanych jako „promulgacja” postanowienia, która jest z kolei niezbędna dla skuteczności tej czynności procesowej. Tym samym dla przyjęcia, że nastąpiło przekształcenie się postępowania z fazy *in rem* w fazę *in personam* nie jest, poza wypadkami wskazanymi w art. 313 § 1 KPK *in fine*, wystarczające sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, lecz niezbędne jest również jego ogłoszenie podejrzanemu.

Niezwłoczne ogłoszenie nie oznacza nic innego, jak ogłoszenie w możliwie najszybszym czasie, bez zbędnych przerw. Już w momencie sporządzenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów powinny zostać podjęte także czynności związane z wezwaniem podejrzanego do stawienia w realnym terminie i jeżeli nie wystąpią przeszkody wskazane w art. 313 § 1 KPK *in fine*, to obowiązkiem organu ścigania jest wykonanie wymienionych w tym przepisie czynności (sporządzenie, ogłoszenie i przesłuchanie podejrzanego) w możliwie krótkich odstępach czasu bez nieuzasadnionej zwłoki. Obowiązek „niezwłocznego” ogłoszenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów ciąży tym samym na organie procesowym i wyłącznie z przyczyn praktycznych (ukrywanie się podejrzanego lub jego nieobecność w kraju) możliwe jest w tym względzie opóźnienie.

post. SN z 16.1.2009 r., IV KK 256/08, Legalis

Skuteczność przedstawienia zarzutów

Przepis art. 313 § 1 KPK *in fine* wskazuje tylko na dwie kategorie przeszkód leżących po stronie podejrzanego, które pozwalają na uznanie, wydanego postanowienia o przedstawieniu zarzutów za prawnie skuteczne, mimo nieprzeprowadzenia czynności promulgacyjnych.

Do takich przeszkód wskazany przepis nie zalicza innych działań podejrzanego utrudniających prowadzenie postępowania, takich jak: zaniechanie odbioru korespondencji, czy też brak stawienia w czasie przesłuchania mimo prawidłowego zawiadomienia o terminie tej czynności.

wyr. SN z 2.9.2016 r., III KK 97/16, Legalis

Ujawnienie tajemnicy bankowej na żądanie prokuratora na etapie postępowania przeciwko osobie

Przepis art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b PrBank pozwala na udzielenie informacji objętych tajemnicą bankową prokuratorowi tylko w stosunku do osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut – w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 KPK), czyli na etapie postępowania przeciwko osobie. Prokurator żądając ujawnienia danych objętych tajemnicą bankową powinien bezsprzecznie wykazać, iż sprawa karna toczy się już przeciwko osobie.

post. SA w Katowicach z 28.7.2004 r., II AKz 543/04, Legalis

Warunki złożenia przez podejrzanego wyjaśnień na piśmie i możliwość ich procesowego wykorzystania – odczytania na rozprawie głównej

W myśl art. 176 § 1 KPK w postępowaniu przygotowawczym oskarżonemu należy, na żądanie jego lub jego obrońcy, umożliwić w toku przesłuchania złożenie wyjaśnień na piśmie. Organ procesowy nie może z urzędu (bez owego „żądania” samego podejrzanego) zadecydować o takiej formie złożenia przez niego wyjaśnień. To bowiem tylko do podejrzanego lub jego obrońcy należy wybór formy złożenia wyjaśnień. Podejrzanym może złożyć wyjaśnienia na piśmie *verba legis* „w toku przesłuchania”, co oznacza, że powinny być one sporządzone w trakcie ustnego przesłuchania. Wyjaśnienia składane przez podejrzanego w formie pisemnej nie mają samoistnego bytu, ale stanowią załącznik do protokołu przesłuchania podejrzanego (art. 176 § 4 KPK), wyjaśnienia te mają charakter komplementarny. Nie jest zatem możliwe złożenie pisemnych wyjaśnień bez sporządzenia protokołu przesłuchania. Dopiero spełniające te wymogi pisemne wyjaśnienia oskarżonego stanowią pełnoprawny dowód w sprawie i podlegają w warunkach określonych w art. 389 § 1 KPK odczytaniu na rozprawie głównej. Mogą być odczytane także wtedy, gdy bezpośrednio przeprowadzenie dowodu nie jest niezbędne, a żadna z obecnych stron się nie sprzeciwia (art. 392 § 1 KPK).

wyr. SN z 7.11.2007 r., IV KK 349/07, Legalis

Znaczenie pism oskarżonego składanych w postępowaniu sądowym

Sąd orzekający nie miał obowiązku oceniać pisma oskarżonego jako jego wyjaśnień, co jest oczywistością, bowiem w świetle nowelizacji obowiązującego KPK z 1.7.2003 r., przestał obowiązywać art. 176 § 4 KPK dopuszczający, w ramach wyjątku, możliwość składania przez oskarżonego pisemnych wyjaśnień na etapie jurysdykcyjnym.

post. SN z 27.2.2017 r., V KK 421/16, Legalis

2. Wpływ treści wyjaśnień oskarżonego na jego sytuację prawną

2.1. Znaczenie przyznania się

Przyznanie się do winy przez oskarżonego jako jego wyjaśnienia

Przyznanie się do winy przez oskarżonego jako jego wyjaśnienia jest środkiem dowodowym, a także oświadczeniem potwierdzającym wypełnienie wszystkich znamion przedmiotowych i podmiotowych danego typu rodzajowego przestępstwa, bezprawności, zdolności do zachowania zgodnego z prawem lub zaniechania właściwego postępowania oraz potwierdzeniem popełnienia czynu o stopniu społecznej szkodliwości wyższym niż znikomy. Przyznanie to należy odróżnić od przyznania się tylko do popełnienia czynu, które oznacza, że oskarżony nie kwestionuje samego faktu zdarzenia, które wyczerpuje znamiona określone w ustawie karnej, jednak zachodzą przesłanki wyłączające jego odpowiedzialność. Na gruncie KPK ustawodawca rozróżnia te pojęcia – w art. 388 KPK mowa jest o przyznaniu się do winy, a art. 386 KPK o przyznaniu się do zarzucanego czynu.

Przyznanie się do popełnienia czynu

Przyznanie się oskarżonego do winy wywołane szczerą skruchą, podyktowane poczuciem winy i żalu z zaistnienia przestępnego zdarzenia, stanowi okoliczność łagodzącą, którą sąd bierze pod uwagę w ramach dyrektyw sądowego wymiaru kary (uchw. SN z 27.8.1977 r., U 1/77, Legalis). Przyznanie się do winy podlega ocenie sądu przez pryzmat motywów i pobudek, jakimi kiero-

Charakter przyznania się do winy

wał się oskarżony. Jeżeli dodatkowo czynił starania o naprawienie szkody w całości lub w części, naprawił ją, przeprosił pokrzywdzonego, to wartość przyznania się wzrasta. Szczególnie doniosłe jest takie **przyznanie się, które jest poparte wskazaniem na dowody przesądzające o odpowiedzialności karnej**, wyjawieniu wiadomości, bez których organy procesowe miałyby utrudnioną drogę w poznaniu prawdy lub byłoby to wręcz niemożliwe. Premiowanie takiej postawy oskarżonego i **potraktowanie go w sposób złagodzony** uzasadnione jest osiągnięciem celów zapobiegawczych i wychowawczych przemawiających przeciw stosowaniu kary w granicach zbliżonych do górnego progu ustawowego zagrożenia (por. wyr. SN z 15.3.1978 r., V KR 24/78, Legalis).

Przyznanie nie jest żadnym superdowodem czy dowodem wyższego rzędu. W polskim procesie karnym nie obowiązuje zasada *confessio est regina probationum*, co zabezpiecza oskarżonego przed wymuszaniem przyznania się. Przyznanie prowadzi do szeregu konsekwencji procesowych, ale aby wywołało skutki w płaszczyźnie prawa materialnego i procesowego, nie powinno sprowadzać się tylko do zdawkowego „przyznaję się do winy”, lecz powinno sprowadzać się także do wskazania okoliczności popełnienia czynu, motywów, wyrządzonej szkody, ewentualnego działania wspólnie z innymi osobami.

Brak przyznania, wyrażenia skruchy lub nieczynienie starań w celu naprawienia wyrządzonej szkody czy krzywdy nigdy nie może być poczytywane jako okoliczność obciążająca bądź mającą wpływ na wymiar kary. Kwestie te powinny zostać w ogóle pominięte zarówno w uzasadnieniu orzeczenia sądu kończącego postępowanie, jak i w decyzjach incydentalnych, np. w postanowieniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub innych środków zapobiegawczych.

Przyznanie się **nie zawsze jest okolicznością łagodzącą**. Tak nie jest, gdy wynika ono z instrumentalnej, koniunkturalnej postawy oskarżonego, który chce wyłącznie odnieść korzyść w postaci uzyskania jak najkorzystniejszego rozstrzygnięcia, zwłaszcza gdy materiał dowodowy w sposób niebudzący wątpliwości wskazuje na sprawstwo i winę oskarżonego. Przyznanie się do winy **ma wpływ na warunkowe umorzenie postępowania karnego**. Przesłankami do zastosowania instytucji z art. 66 i 67 ustawy z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U.

z 2020 r. poz. 1444 ze zm.) jest m.in. **brak wątpliwości co do faktu i okoliczności popełnienia czynu oraz pozytywna prognoza, że sprawca, mimo umorzenia postępowania, będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa.** Brak wątpliwości w przedmiocie sprawstwa najczęściej zachodzi w razie przyznania się do winy i złożenia wyjaśnień. Ten środek dowodowy podlega weryfikacji w zestawieniu z innymi dowodami zgromadzonymi w sprawie. Samoistne przyznanie się do winy i złożenie wyjaśnień nie jest wystarczające, ponieważ aby ustalić, że brak jest wątpliwości co do popełnienia czynu, niezbędna jest konfrontacja z innymi dowodami. **Przyznanie się do winy nie jest warunkiem *sine qua non* zastosowania warunkowego umorzenia postępowania.** Brak wątpliwości w przedmiocie sprawstwa można ustalić również na podstawie innych dowodów (por. T. Kozioł, Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Warszawa 2009, s. 96–97). Może tak być, zwłaszcza gdy oskarżony wprawdzie nie przyznał się do winy, lecz złożył obszernie wyjaśnienia, z których wynika, że nie kwestionuje swego sprawstwa, lecz np. uważa, iż przekroczył granice obrony koniecznej.

Przyznanie się do winy sąd bierze pod uwagę jako jedną z przesłanek przy **warunkowym zawieszeniu wykonania orzeczonej kary** (art. 69 KK). Podstawą zastosowania tego środka probacyjnego jest **istnienie pozytywnej prognozy w postaci przekonania po stronie sądu, że sprawca wykona nałożone obowiązki w okresie próby i nie powróci na drogę przestępstwa.** Przy ustaleniu prognozy ma zatem znaczenie szczere przyznanie się do winy, połączone ze skruchą i żalem. Samo przyznanie się do winy, nawet połączone ze skruchą, nie jest wystarczającą przesłanką do zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. *A contrario*, brak przyznania się również nie eliminuje *ex lege* możliwości zastosowania wskazanej instytucji. Nieprzyznanie się oskarżonego do przestępstwa, jako forma obrony przed odpowiedzialnością, **nie może być poczytane bowiem na niekorzyść oskarżonego** i samo przez się **nie osłabia dodatkowo prognozy co do osoby oskarżonego**, jeżeli ta prognoza wynika z analizy osobowości oskarżonego, jego warunków życiowych, zachowania się po popełnieniu przestępstwa oraz innych okoliczności dotyczących jego dotychczasowego życia. To samo dotyczy **braku na rozprawie**

Przesłanki
zastosowania
warunkowego
zawieszenia

Nieprzyznanie się
oskarżonego
do przestępstwa

Brak skruchy

wyrażanej skruchy przez oskarżonego, stanowiącej konsekwencję jego obrony (wyr. SN z 6.3.1973 r., V KRN 591/72, Legalis). Taka postawa nigdy nie może stanowić okoliczności przemawiającej na niekorzyść oskarżonego.

Możliwość zastosowania przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary **nie jest formalnie uzależniona od przyznania się do winy**. Artykuł 60 § 3 KK wymaga, aby **podejrzany ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia**. Na podejrzanym, do którego stosuje się art. 60 § 3 KK, ciąży obowiązek złożenia wyjaśnień. Musi je złożyć w postępowaniu przygotowawczym, na dowolnym etapie. Przepis mówi o „ujawnianiu informacji”, czyli chodzi o złożenie prawdziwych wyjaśnień, pełnych i opisujących wszystkie okoliczności popełnionego przestępstwa, w tym też dotyczących korzyści uzyskanej z przestępstwa (post. SN z 9.11.2004 r., IV KK 190/04, Legalis). Obejmują one swoim zakresem, obok elementów strony przedmiotowej, także elementy strony podmiotowej, jak skrucha, chęć współdziałania z organami ścigania, co wynika z istoty nadzwyczajnego złagodzenia kary. **Warunkiem** zatem skorzystania z dobrodziejstwa tego przepisu **będzie w istocie co najmniej przyznanie się do popełnienia czynu z możliwością ewentualnie powoływania okoliczności wyłączających bezprawność lub winę**. Artykuł 540a pkt 1 KPK zakłada, że możliwe jest wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania sądowego, **gdy osoba skazana w ramach art. 60 § 3 KK nie potwierdza w innym postępowaniu karnym ujawnionych przez siebie, we własnym procesie, okoliczności dotyczących przestępstwa zarzucanego innym oskarżonym**. Zgodnie z rozumowaniem *a fortiori* skoro wzruszenie prawomocnego orzeczenia może nastąpić w wyniku braku potwierdzenia przez oskarżonego (obecnie już skazanego) określonych faktów w procesie dotyczącym innych współoskarżonych, to tym bardziej odwołanie jeszcze w toku niezakończonych sprawy informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia wyklucza możliwość sięgnięcia po instytucję z art. 60 § 3 KK – obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary. Po drugie, według art. 434 § 4 KPK **nie obowiązuje zakaz reformationis in peius**, gdy środek odwoław-

Nadzwyczajne
złagodzenie karyWznowienie
postępowania

[Przejdź do księgarni →](#)